

Trajectum Lumen is een theatrale lichtkunstroute in de binnenstad van Utrecht. Op 20 april organiseerde de VPT een activiteit met presentaties door de ontwerpers en een rondwandeling langs de werken. | DOOR: COEN JONGSMA |

Lichtkunst in Utrecht

Kleine lichtflitsen verplaatsen zich over de straat. Ze zijn op weg naar de Domtoren, ze kruipen erin, gaan flonkerend omhoog en veranderen van kleur met hier en daar ontladingen. Boven in de toren aangekomen begint er een knetterende eruptie van het licht. Dan keert de Utrechtse Domtoren weer terug in een toestand van rust. De nieuwe verlichting van de Dom is het sluitstuk van Trajectum Lumen, een wandelroute door het oude deel van de binnenstad van Utrecht die de bezoeker langs vijftien lichtkunstwerken voert. De VVV organiseert rondleidingen met gidsen maar je kunt de route prima zelfstandig lopen met de routekaart of de app voor iPhone en Android, en geholpen door lichtgevende druppels in het wegdek.

De gemeente besloot al in 2007 dat deze lichtkunstroute er moest komen. Een onafhankelijke selectiecommissie toog aan het werk en de eerste werken verschenen in april 2010. Het licht voor de Dom is het laatste en grootste werk. De lichtkunstroute is onderdeel van de viering van driehonderd jaar Vrede van Utrecht, maar de werken blijven in ieder geval branden tot 2018. Tot de randvoorwaarden voor de ontwerpers en kunstenaars hoorde dat het energieverbruik zeer laag zou zijn (Trajectum Lumen wil energieneutraal zijn), dat het werk geen overlast zou geven voor de omwonenden en geen lichtvervuiling zou veroorzaken. De steun van de gemeente berust ook op de wens om toeristen langer in Utrecht vast te hou-

den. Veel toeristen bezoeken de stad als dagtocht. Met dit project, waarvan de beleving alleen in het nachtelijk donker kan plaatsvinden, hoopt de gemeente hen vast te houden totdat de laatste trein vertrokken is.

Lichtontwerper Kees van de Lagemaat is artistiek en technisch adviseur en lid van het projectmanagementteam. Hij maakte de route en was betrokken bij de selectie van kunstenaars uit de 150 die een voorstel hebben ingediend. Van de Lagemaat: 'Ik heb geprobeerd om een dramatische lijn in de route aan te brengen, een kop en een staart en een goede opvolging van de werken. Daarbij heb ik gelet op de inhoudelijkheid van het werk, de intensiteit ervan en de schaal. Sommige werken zijn op

De Domtoren is het sluitstuk van de route. | FOTO: © MERIJN VAN DER VLIET |

een bepaalde manier opwindend, andere werken fungeren juist als cooldown moment. Daarnaast spelen natuurlijk heel veel factoren een rol bij het realiseren van elk afzonderlijk werk. We moesten rekening houden met verkeer, energieverbruik, omgevingsverlichting, omwonenden, winkeliers, monumentenzorg. De stad is van iedereen.'

De Domtoren

Op 22 april was in de Domtoren de VPT-activiteit met presentaties door Kees van de Lagemaat en andere ontwerpers. Van de Lagemaat gaf de presentatie waarmee het Engelse lichtontwerpersbureau Speirs and Major de opdracht voor de Domtoren had verworven. 'Het licht verbeeldt hoe de energie en de

geschiedenis van de stad als pakketjes naar de Domtoren worden gebracht, om van daaruit over de stad uit te stralen. Daarna is de toren weer rustig ademend aanwezig.' Wouter Verhoeven van ProLiad Lighting gaf een korte presentatie over de installatie van het licht in de Domtoren. De 600 armaturen die erin verwerkt zijn, zijn vrijwel allemaal leds: Xicato fosforleds en Martin ledprojectoren. Het is een monumentaal gebouw, waar natuurlijk geen gaten in geboord mogen worden. Hier en daar mocht wel in de voegen tussen de stenen worden geboord, maar voor alle andere bevestigingen gold dat ze volledig verwijderd moeten kunnen worden. Het bedrijf ontwikkelde allerlei klemmen die tussen muurtjes, om randen heen en in nissen

en vensters geplaatst kunnen worden. Het licht wordt aangestuurd met DMX over een Pharos netwerksysteem van Rapenburg Plaza.

Okra Landschapsarchitecten

Toen Utrecht nog Trajectum heette was de poort op de plek waar nu de Domtoren staat de noordgrens van het Romeinse Rijk. Door dat gegeven lieten de ontwerpers van Okra Landschapsarchitecten zich inspireren. Met hun werk willen zij de plaats aangeven waar ooit de oude muren van deze poort hebben gestaan. Zij hebben dat in licht vertaald met een goot in het wegdek waar ieder kwartier mist uit opstijgt die van onderaf wordt aangelicht. De positie komt overeen met de plek van de oude ►

muur. Waar huizen staan op de plek van deze denkbeeldige muur, schijnt het licht langs de gevel omhoog. De basis-kleur is groen, vertelde Wim Voogt van Okra, maar verandert af en toe 'omdat het nu eenmaal kan.'

Buurkerk

Gabriel Lester vertelde over zijn project bij de Buurkerk. Hij wilde het op straat laten lijken alsof de zon vanuit het binnenste van de kerk komt en een projectie van het glas-in-loodraam op de straat maakt. Schuin in een stalen houder staat nu naast de kerk een groot glas-in-loodraam dat, ingeklemd tussen twee hardglazen glasplaten, belicht wordt door een krachtig armatuur.

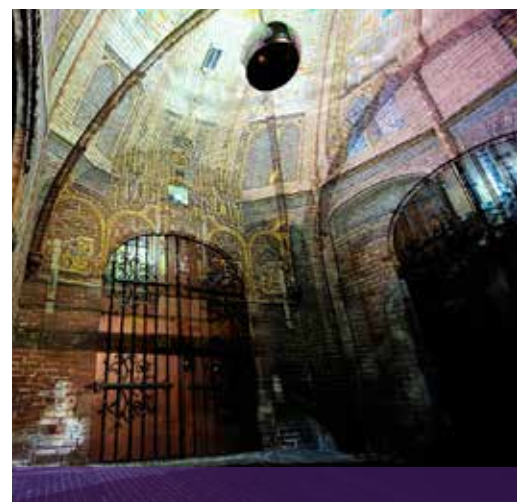
Sint Willibrordkerk

Eenzelfde drang om het binnenste naar buiten te brengen lag ten grondslag aan het werk van Aldo Hoeben, die een van de eerste werken in de route maakte.

In een achterafstraatje ligt 'een van de meest waanzinnig gedecoreerde kerken van Utrecht', de Sint Willibrordkerk. Niemand weet ervan en van buiten zie je er niks van. Daar wilde hij wat aan doen. De kerk heeft een gewelfd portaal met drie deuren. Hoeben heeft software geschreven om een tweedimensionaal beeld van het interieur te projecteren op de kromme welvingen van dit kerkportaal. De projectie gebeurt vanuit een raampje boven een van de deuren via een spiegelende bol in het midden van het portaal.

Ganzenmarkt tunneltje

Kunstenaar Erik Groen noemde het resultaat van zijn project eigenlijk mislukt, in ieder geval niet wat hem voor ogen had gestaan. Hij wilde de wanden in het tunneltje bij de Ganzenmarkt min of meer bekleden met ledarmaturen en op elke 30 centimeter een sensor aanbrengen. Om dit vervolgens zo te program-

meren dat iemand die door de tunnel loopt een hele sliert lichtveranderingen achter zich aansleept. De installateur kwam hier niet goed uit en de software deed niet wat deze moest doen. Groen had het idee dat het wel gelukt zou zijn als hij het zelf had mogen uitvoeren. Maar het moest uitbesteed worden.

Links het portaal van de Willibrordkerk, midden de Buurkerk en rechts het werk van Daniëls en Hoebink. | FOTO: © MERIJN VAN DER VLIET |

Rondwandeling

Tijdens de rondwandeling zagen we een groot aantal van de werken. Een van de aardigste was van Jan Hein Daniëls en Willem Hoebink bij twee tegenover elkaar gelegen huizen. Het ene is de voormalige woning van de enige Nederlandse paus, Adrianus VI, het andere is het universiteitspand ertegenover. In beide huizen gaan 's avonds geautomatiseerd de rolgordijnen naar beneden, en daarop verschijnt een wit lichtschijnsel dat voortdurend van intensiteit verandert. Het hele pand wordt zo een soort armatuur en dat maakt veel indruk, zonder dat het opdringerig is. Veel mensen zullen het gebouw de eerste keer voorbijfietsen zonder dat hen iets opvalt, bij een tweede keer zullen ze denken dat er iets raars aan de hand is, en een derde keer zullen ze er eens goed naar gaan kijken.

Een ander werk ligt op de bodem van de Nieuwe Gracht die tussen de panden door stroomt. Het bestaat uit honderden ledjes die als visjes onder het wateroppervlak wegschieten. Het werk heeft nogal te lijden gehad onder oncontroleerbare factoren. Eerst dregde de gemeentereiniging tijdens een fietsenopruimactie de installatie van de bodem en nu het er weer ligt, is het water zo troebel geworden, dat het schijnsel bijna niet meer te zien is.

Iets verderop op de Kromme Nieuwe Gracht, zagen we een werk van Paul Baartmans. Over een behoorlijk grote afstand heeft hij spiegels tegen de wal kant ter hoogte van de waterlijn aangebracht. Deze worden beschenen door

leds vanaf de tegenoverliggende wand. Door golfjes in het water ontstaat een mooi glinsterend lichtspel op de muren rond de gracht.

Bij de Sint Willibrordkerk zagen we de projectie in het portaal. Maar daarvoor werd ons oog al getrokken naar een cirkel van licht rond een van de gevelpunten van deze voormalige schuilkerk. Een statisch maar grafisch heel sterk lichtbeeld van Titia Ex.

De bruggen over de Oude Gracht zijn van onderaf blauw aangelicht door Har Hollands, waardoor er in het stille water grote blauwe buizen lijken te liggen. En in een nis zagen we een eeuwig verande-

rende, onnavolgbare videoprojectie.

We konden deze avond lang niet alles zien. Wel beleefden we nog een cool-downmoment bij de Pieterskerk, gelegen op een stil plein. Ontwerpers van Grontmij hebben daar gekleurde vlekken in de straat om de kerk heen aangebracht. Toen de VPT-deelnemers erbij stilstonden om erover te praten, trok een bewoner een gordijn en raam open om te vragen wat we van plan waren en of het niet wat zachter kon.

Op de website van Trajectum Lumen staan beschrijvingen en foto's van alle werken langs de route.

Cirkel van licht bij de Willibrordkerk van Titia Ex. | FOTO: © MERIJN VAN DER VLIET |